

Рудик М.М.
старший викладач кафедри хорового диригування
Прикарпатського національного університету
імені В. Стефаника

**Формотворчі і стилістичні особливості особливості варіаційного циклу
«Українські писанки» Л. Дичко**

Серед фортепіанних циклів українських композиторів початку 1970-х років помітне місце належить «Українським писанкам» Лесі Дичко. Створені 1972-го року, вони своєрідно продовжують творчі пошуки авторки у пошуках засобів і можливостей перенесення принципів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва в музичну сферу. У семи поліфонічних варіаціях, як зауважив М. Гордійчук, «проявилось тяжіння до барвистості, до тлумачення деяких мистецьких засобів як свого роду гама кольорів».

При аналізі варіаційної форми в «Українських писанках» насамперед привертає увагу сама назва твору. Використана форма множини промовисто засвідчує, що цей цикл необхідно сприймати не просто як звичайну тему і варіації, як множинність прояву однієї теми. Вже в цьому криється семантика концепції, що, у свою чергу, визначає принципи розгортання твору на образно-змістовному і стилістичному рівнях. Відтак свобода образних «перевтілень» і відхилень від структури теми повинна бути настільки значною, щоб рельєфно показати різні техніки виконання «писанок», втілити графічні візерунки і прийоми адекватними музично-стилістичними засобами. Семантикою писанок як мистецьких творів із своєрідними прийомами розвитку зумовлено, що варіації дуже сильно відхиляються від теми і її внутрішньої структури, натомість образно-стилістичні зміни виявляють істотну спорідненість. Отже: варіюються засоби, але не семантика, а всі частини, не залежно від ступеню прояву структурної і мовно-виразової

свободи, виявляють приналежність до єдиної образно-жанрової сфери.

Відтворення графічного рельєфу писанок отримує значення загальної тенденції розвитку, що набуває нових нюансів в залежності від конкретного «орнаменту». Тому навіть експозиційний виклад і структурування теми виявляє істотні відхилення від типових моделей тем варіаційних форм. Індивідуалізація варіаційних принципів, які використовує композиторка, ґрунтуються не на звичному принципі віддалення від теми за збереження певних зв'язків із нею, хоча, безумовно, йому належить значна роль у формотворчих процесах «Українських писанок». У творі, відповідно до основ вільного варіювання, простежуються зміни внутрішньої структури, інтонаційної форми, гармонії і фактури, темпу і метру. При цьому використання прийому *attacca* на межах частин виявляє також показову для цього жанрового різновиду варіацій тенденцію до подолання розчленованості та забезпечення неперервності звукового плину. По суті, доцільно говорити не про віддалення від цілісності теми, а про розгортання й розвиток її основних інтонаційних та фактурних моделей у межах самої теми та кожній з наступних частин. Закономірності такого типу також запозичені зі сфери українського орнаментального розпису. Аналогії виявляються, на думку Н. Степаненко, у застосуванні таких стилістичних засобів, як мелодичної та регістрової діалогічності, порушенні симетрії, переакцентуванні тощо: «...досить в орнаменті, не порушуючи основного контуру й техніки виконання, змістити площиною окремі деталі, змінити гаму кольорів чи їх розташування. внести якийсь певний елемент, як одержуємо ноий варіант мистецького втілення даного типу», – вказує дослідниця, посилаючись на «Поетику української народної пісні» О. Дея.

Композиторка вдається до максимального ступеню віддалення: для розбудови форми всіх частин виявляється достатнім двох початкових (однотактового і двотактового) мотивів. Така інтенсивна робота свідчить про модуляцію у принципах розвитку від варіантно-варіаційних до розробкових, при чому з явними ознавами притаманних сонатно-симфонічним творам

структурної фрагментарності та ладо-гармонічної незамкнутості. Індивідуалізація варіаційних принципів, які використовує композиторка, ґрунтуються не на звичному принципі віддалення від теми за збереження певних зв'язків із нею, хоча, безумовно, йому належить значна роль у формотворчих процесах «Українських писанок». У творі, відповідно до основ вільного варіювання, простежуються зміни внутрішньої структури, інтонаційної форми, гармонії і фактури, темпу і метру.

Формотворчі й стилістичні закономірності «Українських писанок» свідчать про риси не тільки варіаційної, а й інших форм. За інтенсивності мотивного розвитку, вільного структурування розділів, контрастності й самостійності варіацій цілком обґрунтовано виникає аналогія з сюїтним типом композиції. Використання теми не цілком, а окремих її елементів, як і множинність споріднених рішень (ступінь віддалення від початкової теми настільки значний у більшості з розділів, що можна говорити про різні види тем) в межах єдиної сфери дозволяє виявити риси варіантної форми. Можливість привнесення варіантності ґрунтується у імпровізаційній природі фольклорної музики, зокрема – у пісенному типі розвитку, а також – у сфері писанкарства, адже не існує двох цілком тотожних писанок. Проте потрібно зауважити, що використання спільних елементів – кварто-квінтових стрибків, акцентованих співзвуч з неакордовими звуками, інтонаційних контурів за типом оспівування тощо, – безпосередньо вказує на аналогії з візуальним мистецтвом: попри різну техніку розпису, окремі елементи і фігури притаманні різним писанкам. Тому відтворюється не стільки інтонаційна змістовність теми, скільки загальні закономірності цього виду декоративного мистецтва. Таким чином, композиторська концепція від аналогій між різними видами мистецтва приводить до ідеї синкретичної цілісності національного мистецтва, у якому поєднані і архаїчні, і найновіші модерні стильові чинники.